

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Art. 1. Utrùm Ecclesia sit visibilis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83614)

fessione; & per hoc excluduntur ab Ecclesia infideles omnes, qui nunquam in ea fuerunt, ut Judæi, Mahumerani, & Pagani, item manifesti hæretici, & apostatae. Dicitur 3. Communione eorum sacramentorum; & per hoc excluduntur ab Ecclesia catechumeni & excommunicati publicè ac nominatim: hi enim à sacramentorum participatione repulsi sunt, illi verò ad eam nondum admissi. Dicitur 4. Sub regimine legitimorum pastorum; & per hoc excluduntur ab Ecclesia schismatici, qui quidem veram fidem profitentur, & vera sacramenta participant, sed non subijciuntur legitimæ authoritati; unde non in Ecclesia, sed extra Ecclesiam veram fidem profitentur, & vera sacramenta participant.

Obi. Supposita hac descriptione Ecclesiæ ut bona, 1. homo non baptizatus potest esse in Ecclesia. 2. Excommunicatus, qui nimirum excommunicationem ipso facto incurrit, nec publicè ac nominatim denunciatus est, manet in Ecclesia. 3. Excommunicatus publicè ac nominatim, & manifestus hæreticus, possunt esse de Ecclesia. 4. Possunt etiam esse de Ecclesia Judæi, Mahumerani, & Pagani.

R. ad 1. hominem non baptizatum, de quo non constat quod non sit baptizatus, si fidem christianam profiteatur, & sacramenta participet cum debita subjectione ad prælatos Ecclesiæ, verè esse in Ecclesia, & de Ecclesia. Quod probatur ex Innocentio III. c. *Apostolicam*, extra de presbytero non baptizato; ubi interrogatur, qui sine unda baptismatis extremum diem clauserat, sic respondet, illum, quia in sanctæ Matris Ecclesiæ fide, & christiani nominis confessione perseveravit, ab originali peccato solutus, & celestis patriæ gaudium esse adeptum, asserimus incunctanter. Et in fine: *In Ecclesia tua iuges præces, hostiasque Deo offerri jubas pro presbytero memorato.* Ergo presbyter ille non baptizatus, in Ecclesia vixerat & decesserat: nemo enim salvari potest extra Ecclesiam, neque pro iis qui extra Ecclesiam moriuntur offerri possunt præces & hostiæ. Ergo, &c.

R. ad 2. eum, qui excommunicatione ipso facto incurrit, quandiu non denunciatur excommunicatus, esse in Ecclesia & de Ecclesia. Quod patet ex eo quod validè exerceat actus, ad quos iurisdic-tio requiritur, & quos proinde non posset validè exercere, si non esset in Ecclesia & de Ecclesia; nam qui extra Ecclesiam sunt, nullam in ea authoritatem & iurisdictionem habere possunt, ut probatum est. Excommunicatus igitur, sed non denunciatus, sicut ecclesiasticam iurisdictionem retinet de facto, non de jure: ita de facto, non de jure, in Ecclesia & de Ecclesia esse perseverat.

At inquit. Quem ergo in excommunicato non denunciato effectum habebit hæc excommunicandi formula, quæ habetur II. q. 3. *Canonica instituta, & sanctorum Patrum exempla sequentes, Ecclesiarum Dei violatores, auctoritate Dei & iudicio sancti Spiritus, à gremio sanctæ matris Ecclesiæ, & à consortio totius christianitatis eliminamus, quoadusque resipiscant, & Ecclesiæ Dei satisfaciant.* *R. breviter,* hanc excommunicandi formulam privare excommunicatos non denunciatos, jure manendi in Ecclesia, & sacramenta participandi cum fidelibus, imò & cum illis etiam in civilibus præter casus exceptos communicandi.

R. ad 3. Hæreticum in uno loco manifestum, si alio in loco in quo ignotus est fidem catholicam profiteatur, & participet sacramenta sub regimine legitimorum pastorum, hoc ipso fore in Ecclesia. Idem planè dicendum de homine nominatim excommunicato in uno loco, si in alio in quo notus non est, similiter profiteatur catholicam fidem, &c. tunc enim in uno loco præcisus ab Ecclesia per sententiam excommunicationis, in alio iterum unitur Ecclesiæ per christianæ fidei professionem, & sacramentorum participationem, &c. & per hanc unionem iterum restituitur in Ecclesiam facto, non jure: non enim jure potest esse in Ecclesia, nisi à sententia excommunicationis absol-vatur: unde sententia excommunicationis in eum la-

Simonnet Theol. Tom. II.

ta in eum, quandiu non absolvitur, primum suum semper sortitur effectum.

R. ad 4. idem quod ad 3. *At inquit.* Si ita est, Ecclesia dici poterit cætus hypocritarum, paganorum, Turcarum, &c. *R. neg.* Nam ejusmodi homines si sunt in Ecclesia, in ea valde pauci sunt. 2. In Ecclesia semper magno numero sunt homines verè fideles, pii, sancti, & electi, à quibus denominanda est: cum denominatio sumenda sit à meliori parte, quando notabilis est. Denique dici potest, ad mentem S. Augustini, Judæos, paganos, &c. si qui sunt in Ecclesia propter fidei christianæ professionem, & communionem sacramentorum, &c. pertinere ad Ecclesiam in obliquo tantum, seu ut partes purè adherentes. Ex ejusmodi autem non aliter pertinentibus ad Ecclesiam, Ecclesia denominari non debet, sed ex solis iustis, qui ad eam pertinent in recto, & partes ipsam constituentes in esse corporis Christi, adeoque in esse verè Ecclesiæ. Pro quo

Nota. Ecclesia, ad mentem S. Doctoris, rectissime describi potest, Cætus iustorum, per internum fidei, spei & charitatis vinculum connexorum spiritaliter, atque insuper inter se & cum malis per christianæ fidei professionem & eorumdem sacramentorum participationem, sub legitimorum pastorum regimine corporaliter colligatorum. At pessimè sic describeretur. Cætus malorum inter se & cum iustis, per christianæ fidei professionem, & participationem eorumdem sacramentorum, sub legitimorum pastorum regimine corporaliter conjunctorum.

Ratio evidens est: quia Ecclesiæ, secundo modo descriptæ, male convenirent ea omnia, quæ de illa passim dicuntur in Scripturis, ut quod sit corpus Christi, domus Dei, columba unica, pudica & casta, sponsa sine macula & ruga, hortus conclusus, paradisus cum fructu pomorum; ut etiam illud Cant. c. 2. *Sicut lilium inter spinas; sic amica mea inter filias;* & illud c. 4. *Tota pulchra es, amica mea, & macula non est in te, &c.* B contra verò hæc omnia Ecclesiæ, primo modo descriptæ, bene conveniunt.

DISPUTATIO VI.

De Ecclesiæ visibilitate, perpetuitate, & indefectibilitate à vera fide.

ARTICULUS I.

Utrum Ecclesia sit visibilis.

Ecclēsiā esse visibilem negat Lutherus lib. de abroganda Missa parte 1. ubi sic loquitur: *Quis Ecclesiam nobis monstrabit? cum sit occulta in spiritu, & solum credatur: credo Ecclesiam sanctam.* Idem negat Calvinus lib. 4. institut. c. 1. §. 7. *Nobis, inquit, invisibilem, solius Dei oculis conspicuam Ecclesiam (eam scilicet, quæ revera est coram Deo Ecclesia) credere necesse est.* Magdeburgenses cent. 1. lib. 1. cap. 4. duplicem fingunt Ecclesiam, unam falsam, & alteram veram. Falsam dicunt esse cætum numerosissimum; & veram, cætum plerumque exiguum, quia ad hanc illi soli pertinent, qui intrant per angustam portam, hoc est, qui veram pietatem colunt, adeoque Ecclesiam invisibilem constituunt. In hac autem duplici Ecclesiæ, quarum una vera est & invisibilis, distinctione, Magdeburgensibus prævit Calvinus loco citato. Sed contra novatores illos omnes cum omnibus catholicis sit

RESPONSIO.

Vera Christi Ecclesia visibilis est.
Prob. 1. ex Script. Nam legitur Act. c. 20. *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Et 1. ad Timoth. c. 3. *Hæc tibi scribo... ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari,*

L. 2. que

que est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis. Et Hebr. cap. 13. Obedite prepositis vestris, & subjacete eis. Et Matth. c. 18. Dic Ecclesia; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Ex quibus textibus sic argumentor. In vera Christi Ecclesia pastores tenentur gubernare oves suas, eas docere, hortari & instruere, eis sacramenta administrare. Item vicissim tenentur oves pastores suos sequi, vocem eorum, audire, eis obtemperare, eos revereri. Item debet homo fratrem in se delinquentem, & à se correptum, atque respicere nolentem, deferre praelatis Ecclesiae, qui tenentur illum corripere, & contumacem à fidelium communione separare: unde delinquens ipse tenetur praelatos Ecclesiae audire, & illis morem gerere. Atqui manifestum est, nihil horum fieri posse in vera Christi Ecclesia, si non sit visibilis. Ergo, &c.

Et verò si vera Christi Ecclesia invisibilis est, certe quia ii qui in ea & de ea sunt, sunt invisibiles: nam si visibiles sunt, Ecclesiam visibilem esse manifestum est. At si ii qui in de vera Christi Ecclesia sunt, sunt invisibiles, se invicem non possunt agnoscere; atque ita in vera Christi Ecclesia neque pastores oves suas, neque oves pastores suos agnoscere possunt. At si pastores non agnoscunt oves suas, quomodo possunt eas ducere, regere, docere eisque sacramenta administrare? Item si oves non agnoscunt pastores suos, quomodo possunt eos sequi, eorum vocem discernere, eis obtemperare, eis debitam exhibere reverentiam? Clarum igitur est Scripturam locis citatis, veram Christi Ecclesiam visibilitatem supponere, & tam aperte supponere, ut nullum relinquat hæreticis tergiverlandi locum.

Prob. 2. ex Patribus pro quibus omnibus sit hic unus Augustinus, qui veram Christi Ecclesiam visibilitatem contra Donatistas variis locis luculenter defendit, ut epist. 106. sic loquitur, *In sole posuit tabernaculum suum. Ipsa est Ecclesia in Sole posita, hoc est, in manifestatione omnibus nota usque ad terminos terre.* Et tract. 1. in epist. Joan. ubi sic ait: *Nonne ille lapis (Ecclesia Christi) crevit, & factus est mons magnus, & implevit universum orbem terrarum? Numquid digito ostendimus istum montem? ... Nonne (Christi Ecclesia) aperta est? nonne obtinuit omnes gentes? ... Ecclesia civitas, de qua dictum est: Non potest civitas abscondi super montem constituta? ... Erit in novissimis diebus (inquit Isaias) manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium. Quid tam manifestum, quam mons? Sed sunt & montes ignoti, quia in una parte terrarum positi sunt ... ille autem mons non sic, quia implevit universam faciem terre ... Mon est super cacumina omnium montium.*

Porro quod de Donatistis subjicit, *In tenebris ambulant, & nesciunt quò eunt, quia tenebre excæcaverunt oculos eorum: montem non vident: nolo mireris; oculos non habent: Unde oculos non habent? Quia tenebre excæcaverunt eos, apprimè cadunt in Lutheranos & Calvinistas, qui voluntariè cæcutientes, videre nolunt Ecclesiam quaquaversum conspicuam, & lucem desiderant sub meridiano sole.*

Prob. 3. ratione triplici. Nam 1. exta veram Christi Ecclesiam nemo salutem consequi potest, ut docent Patres, & inter alios Augustinus lib. 4. de bapt. c. 1. Ecclesia, inquit, *paradiso comparata, indicat nobis posse quidem ejus baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem, beatitudinis extra eam neminem vel percipere vel tenere ... Baptismus Ecclesie potest esse extra Ecclesiam, munus autem beate vite non nisi intra Ecclesiam reperitur.* Ergo qui non sunt in vera Christi Ecclesia, tenentur ad illam ingredi, & qui in ea sunt, tenentur in ea usque in finem perseverare, membris ejus communicando, & praelatis ejus obediendo: tenentur enim omnes salutem suam procurare. Ergo qui non sunt in vera Christi Ecclesia, possunt in eam ingredi, & qui in ea sunt, possunt in ea perseverare, membris ejus communicando, & obediendo praelatis ejus. Atqui ad hoc utrumque manifestè requiritur visibilitas Ecclesiae, Ergo, &c.

2. Vera Christi Ecclesia (militans scilicet, de qua hic semper loquimur) est societas humana. Atqui omnis societas humana essentialiter visibilis est: societas enim humana sine locis non est, & loci nec sunt nec esse possunt, qui se invicem non agnoscunt: unde nulla societas inter homines perfici potest sine signis externis & sensibilibus; &c., ut ait S. Augustinus lib. 19. contra Faustum c. 11. *in nullo nomen religionis, seu verum seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio colliguntur:* quia nimirum in nullo nomen religionis, seu verum seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquam conflando societatem. Ergo vera Christi Ecclesia non potest non esse visibilis; ita ut vel sit aliquid visibile & palpabile, vel non sit Ecclesia.

3. denique vera Christi Ecclesia est collectio hominum inter se colligatorum per externam fidei christianæ professionem, & eorundem Sacramentorum participationem sub legitimorum pastorum externo regimine. Atqui collectio hominum sic inter se colligatorum non potest non esse visibilis & conspicua; cum sit collectio hominum inter se colligatorum signis externis & sensibilibus. Ergo, &c.

Obj. 1. Ex S. Augustino; vera Christi Ecclesia est invisibilis: nam juxta illum, vera Christi Ecclesia componitur ex solis justis, Ergo, &c. R. neg. ant. quod intolerabiliter falsum est; cum passim veram Ecclesiam visibilitatem contra Donatistas probet & inculcet S. Doctor. Ad prob. R. juxta S. Doctorem, Ecclesiam Christi, propriè & strictè loquendo, componi ex solis justis, non solum per internum charitatis vinculum connexis spiritaliter, sed insuper per ejusdem fidei professionem & eorundem sacramentorum participationem sub legitimorum pastorum regimine corporaliter conjunctis inter se, & cum multis malis quibuscumque hac corporali conjunctione faciunt unum corpus morale & politicum, sensibile & palpabile, quod est Ecclesia Christi, quæ proinde sensibilis est & palpabilis; quamvis non omnes moralis illius & politici corporis, quod boni cum malis per corporalem cum illis conjunctionem faciunt, partes non pertineant ad Ecclesiam, ut membra componentia; sed alia, nempe boni, ad eam pertineant ut membra componentia; alia verò, nempe mali, ut membra purè adhaerentia: atque ita non omnes moralis illius corporis, &c. partes pertineant ad Ecclesiam in recto, sed alia, nempe boni, in recto pertineant. alia verò, nempe mali, in obliquo tantum.

Amplius. Juxta S. Doctorem, soli justii propriè componunt Ecclesiam. At simul, juxta eundem, ii omnes sunt in & de Ecclesia, alii quidem, ut membra viva, si sunt boni, alii verò ut membra mortua & arida, si mali sunt, qui per externam ejusdem fidei christianæ professionem, & eorundem sacramentorum participationem sub externo legitimorum pastorum regimine, inter se colligati sunt. Ergo, juxta S. Doctorem, collectio hominum sic sensibiliter & corporaliter inter se colligatorum, complectitur omnia veræ Ecclesiae membra, tam viva quam mortua, tam componentia quam purè adhaerentia. Ergo, quod idem est, juxta S. Doctorem, talis hominum collectio est; vera Christi Ecclesia cum suis membris mortuis & purè adhaerentibus, est aliquid sensibile & palpabile; cum talis hominum collectio sit sensibilis & palpabilis; & qui ingreditur hanc collectionem, ingreditur veram Ecclesiam. Qui manet in hac collectione, manet in vera Ecclesia. Qui separat se, aut separatur ab hac collectione, à vera Ecclesia separatur se, aut separatur. Denique qui hanc collectionem digito monstrat, digito monstrat veram Christi Ecclesiam.

At inquit. Qui digito monstrat hanc collectionem, non monstrat justos, ex quibus componitur vera Christi Ecclesia. Ergo non monstrat veram Christi Ecclesiam. R. dist. ant. Non monstrat justos distinctè, & separatim à malis, qui etiam sunt in & de vera Christi Ecclesia, C. ant. Non monstrat justos confusè, & si-

& simul cum malis, &c. N. ant. vel, si vis, dist. sic. Non monstrat iustos solos, C. ant. Non monstrat iustos simul & malos, cum iustis corporaliter colligatos per externam ejusdem fidei professionem, &c. N. ant. & dist. conf. Ergo non monstrat veram Christi Ecclesiam separatim à membris ejus mortuis & purè adhaerentibus, C. conseq. Non monstrat veram Christi Ecclesiam conjunctim cum membris ejus mortuis, & purè adhaerentibus, N. conseq.

Obj. 2. cum hæreticis, varios Scripturæ textus, quibus invisibilem esse veram Ecclesiam probare conantur; ut illud Hier. c. 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.* Et illud Luc. c. 17. *Regnum Dei intra vos est.* Et illud Joan. c. 4. *Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Et illud Hebr. cap. 12. *Non enim accessistis ad tractabilem montem, & accessibilem ignem . . . sed accessistis ad Sion montem, civitatem Dei viventis, celestem Jerusalem.* Et illud 1. Petri c. 2. *Et ipsi tanquam lapides vivi superadificamini (lapidi vivo, qui Christus est) domus spiritualis . . . vos autem genus electum (à Deo) regale sacerdotium, gens sancta.*

R. ad 1. ibi prænnunciari abundantiam gratiarum christianis dandam, & eximiam eorum, licet non omnium, sanctitatem futuram. Ad 2. ibi per regnum Dei intelligi gratiam, vel ipsum Christum auctorem gratiæ; & tunc sensum esse: Christus jam advenit, & præfatus est. Ad 3. Christum ibi nihil aliud significare vellet, quam christianos Deum esse culturos, non cultu merè externo, ut faciebant Judæi, sed cultu interno, & cum sincero affectu ei placendi.

R. ad 4. ab Apostolo montem Sinai appellari montem tractabilem seu corporeum, Ecclesiam verò Christi montem Sion, seu montem spiritualem; quia in lege Mosaica servantibus illam proposita fuit merces temporalis & terrena; in Ecclesia verò Christi, legem novam servantibus aeterna & spiritualis merces proponitur. Item ab Apostolo Ecclesiam Christi vocari civitatem Dei viventis, quia non ab homine mortali, sed à Deo vivo & vero mirabiliter condita, mirabiliter gubernatur & conservatur. Item ab Apostolo Ecclesiam Christi nominari celestem Jerusalem, quia non solum homines viatores, sed etiam comprehensores cum beatis Angelis complectitur, ut patet ex contextu.

R. ad 5. Apostolum alloqui Christianos, supponendo eos & exterius & interius tales esse, quales exigit christiana professio, adeoque iustos esse & sanctos. Iustus autem & sanctis convenire ea omnia, quæ hic christianis attribuit Apostolus clarum est. Sed quid inde? Nam præter eos, qui in Ecclesia Christi velut lapides vivi superadificantur Christo lapidi vivo, & sic quandam domum spiritualem constituunt, cujus fundamentum est Christus; sunt & alii, injusti scilicet & peccatores, cum iusti & sancti per ejusdem fidei professionem, & eorundem sacramentorum participationem corporaliter uniti, qui in Ecclesia Christi sunt, & de ea sunt. Unde cum ad hoc, ut quis in & de Ecclesia Christi sit, non requiratur iustitia & sanctitas, aut quid aliud merè internum & insensibile, sed sufficientia signa quædam externa & sensibilia; Ecclesiam Christi visibilem esse & sensibilem negare stultum est.

Porro ad duos posteriores textus, in quibus videtur esse major difficultas, & alios similes, si qui sunt, responderi potest breviter, ad mentem S. Augustini, ex illis aliud non posse colligi, quam solos iustos pertinere ad Ecclesiam Christi, ut membra componentia. Unde sequitur tantum Ecclesiam Christi, sumptam præcisè secundum membra sua viva & componentia, non esse visibilem: quoniam enim sunt verè iusti & sancti, videre non possumus. At verò, quod sufficit, si sumitur totaliter, hoc est secundum membra sua, tam mortua quam viva, tam purè adhaerentia, quam componentia, planè visibilis est: quia ut quis in ea & de ea, hoc modo sumpta, sit, satis est

Simonnes Theol. Tom. II.

externa christianæ fidei professio; cum communione sacramentorum sub regimine legitimorum pastorum, quæ omnia sensibilia & visibilia sunt.

Obj. 3. cum Lutero, illud Symboli apostolici, *Credo sanctam Ecclesiam.* R. nos videre & credere. Videmus hanc hominum multitudinem, quæ est sancta Ecclesia, & eam esse sanctam Ecclesiam, 1. cognoscimus evidenter per motiva credibilitatis, saltem collectivè sumpta, quibus totidem, characteribus insignitur, & à quibus, saltem collectivè sumptis, habet evidentiam magnam moralem, imò & evidentiam physicæ æquivalentem, quod sit sancta Ecclesia. 2. Eam esse sanctam Ecclesiam, fide divina credimus propter divinam revelationem nobis credibiliter propositam. Sic Deum existere cognoscimur evidenter per creaturas, saltem collectivè sumptas, & credimus fide divina, quia ipse nobis existentiam suam revelavit credibiliter.

ARTICULUS II.

Utrum Ecclesia visibilis sit perpetua.

Sensus questionis est, utrum Ecclesia visibilis à tempore Christi & Apostolorum, aliquando defecerit, aut defectura sit. Ecclesiam visibilem deficere posse, & aliquando deficere, docet Calvinus in sua præfat. institut. ad Regem Gall. *Nos contra, inquit, asserimus . . . Ecclesiam nulla apparente forma constare posse . . . Eremunt nisi Ecclesia digito semper ostendatur.* Et inferius: *Permittamus hoc Domino, ut quando ipse solus novit qui sui sint, interdum etiam Ecclesia sua exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat . . . Alti tenebris immergi passus est (homines,) ut nulla vera Ecclesia facies extaret.* Quibus verbis aperte significat, si Ecclesia visibilis deficiat, siue non, manere semper invisibilem Ecclesiam, quam à visibili distinguit, & solam verè esse Ecclesiam Dei vult.

Idem cum Calvino tenent alii ejusdem ætatis hæretici; nec mirare: nam si vera Dei Ecclesia perpetuò visibilis est, illis actum est: hoc ipso enim convincuntur à vera Dei Ecclesia recessisse, adeoque non fideles esse & christiani, sed veri Apostata: Ecclesiam enim Dei, quæ à tempore Apostolorum usque ad Lutheri & Calvinii tempora visibilis perduravit, aliam præter Romanam Ecclesiam assignare non possunt.

Hæc posteriorum temporum hæreticis præverant Donatista in Africa, qui, ut refert S. Augustinus lib. de hæ. num. 69. contendebant *Ecclesiam Christi* (visibilem scilicet) propter crimina *Cacilianii*, seu vera, seu quod magis iudicibus apparuit falsa, de toto terrarum orbe periisse, ubi futura promissa est, atque in Africa Donati parte remansisse, in aliis terrarum partibus quasi contagione communionis extinctam. Quo pacto, ut notat ibidem S. Doctor, cum primum propter *Cacilianum*, contra suam voluntatem ordinatum *Ecclesia Carthaginiensis* Episcopum schisma fecissent, obicientes ei crimina non probata, & maxime quod à traditoribus divinarum Scripturarum fuisset ordinatus; postea causa cum eo dicta atque finita, falsitatis rei deprehensi, pertinaci dissensione firmata, in hæresim schisma verterunt.

RESPONSIO.

Vera Christi Ecclesia perpetuò visibilis est: ita ut esse visibilis nunquam deserit, aut desitura sit usque ad finem mundi.

Prob. ex veteri testamento. Nam Isaia c. 61. legitur: *Fœdus perpetuum feriam eis . . . germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* 1. Caput citatum totum est de Ecclesia à Christo instituenda, ut manifestum est ex c. 4. Lucæ, ubi capitis citati initium de adventu suo interpretatur Christus. 2. In capite citato agitur de Ecclesia visibili, ut patet ex his verbis: *Omnes qui viderint eos, cognoscent illos, &c.* quæ verba cadere non possunt in